



**Türk Futbolunda “Dört Büyükler” Arasındaki Rekabetçi Denge
Üzerine Bir Araştırma**

*Hale KULA**

ÖZET

Amaç: Bu araştırma Türk futbolunda dört büyükler olarak kabul edilen kulüpler arası rekabetçi dengenin zaman içinde nasıl değiştiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yöntem: Çalışmada ülkemizde dört büyükler ifade edilen Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray ve Trabzonspor futbol takımlarının sezonlar itibariyle ürettikleri ortalama puan payları trend analizi yöntemiyle ekonometrik olarak analiz edilmiştir.

Bulgular: Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe'nin ortalama puan paylarını kendi lehlerine ve Trabzonspor aleyhine arttırdığı tespit edildi. Fenerbahçe ve Beşiktaş'ın puan paylarındaki artış trendinin Galatasaray'dan daha fazla olduğu belirlendi. Beşiktaş uzun dönem ortalama puan payı en düşük, Trabzonspor ise en yüksek takımdır. Ancak bu kulüpler içerisinde Trabzonspor ortalama puan payı azalan tek takımdır.

Sonuç: Trend analizi sonuçları Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe futbol takımlarının ortalama puan paylarının trend etrafında dalgalandığı ancak Trabzonspor'un puan payının azalan bir trend gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rekabetçi denge, trend analizi, rekabet, spor ekonomisi.

An Investigation on the Competitive Balance Between “Dört Büyükler” in Turkish Football

Abstract

Objective: The purpose of this study is to examine the trend properties of competitive balance between Beşiktaş, Galatasaray, Fenerbahçe, and Trabzonspor football teams.

Method: To examine the average point shares of Beşiktaş, Galatasaray, Fenerbahçe, and Trabzonspor, we utilize trend analysis with deterministic trend.

Results: Beşiktaş, Galatasaray, and Fenerbahçe increase their average points in favor and against Trabzonspor. Fenerbahçe and Beşiktaş's share of the increase in the trend is more than Galatasaray. Beşiktaş long-term average points share is the lowest and Trabzonspor is the highest team. But Trabzonspor is the only team that declined the average score share.

Conclusion: We find that the average point shares of these teams fluctuate around the deterministic trend but Trabzonspor's average point share shows a decreasing trend.

Key Words: Competitive balance, trend analysis, competition, sport economics.

* Erciyes Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliđi Bölümü, Kayseri, Türkiye.

GİRİŞ

Bilindiği gibi profesyonel spor dalları ve bunlara ilişkin organizasyonlar birer endüstri haline gelmiştir. Dolayısıyla da bu endüstri iktisadi olarak analiz edilmeye başlanmış ve spor ekonomisi denilen bir disiplin ortaya çıkmıştır. Spor ekonomisinin ilgilendiği temel alanlardan biri takım sporlarının üretim süreçlerinin incelenmesidir. Buradaki temel çıkış noktası; spor takımların girdilerini çıktıya dönüştüren birer ekonomik organizasyon olarak ele alınabileceği dolayısıyla iktisadi üretim teorisinin bu takımların analizi için kullanılabilmesi fikridir (Rottenberg, 1956).

Esas itibariyle spor karşılaşmalarının çıktısı sportif performanstır. Özellikle takım sporları için çıktı takımların bir lig içerisinde ligin kurallarına bağlı olarak birlikte ürettikleri oyundur (Brook, 2005). Taraftarlar karşılaşmalara oyunu izlemeye gelirler. Seyircilerin oyunu veya performansı izlemek için ödeme yapmaları takımlara gelir kazandırmaktadır. Rottenberg (1956), izleyicilerin oyunu izlemek için ödeme yapmaya razı olmalarının temel sebebinin oyunun çıktısının belirsizliği (yani kazananın önceden tahmin edilebilir olmaması) olduğunu ileri sürmektedir. Spor ekonomisi literatüründe rekabetçi denge olarak adlandırılan bu olgu, takımların yetenek ve oyunu kazanma ihtimallerindeki denge durumunu ifade eder (Michie ve Oughton, 2004). Eğer oyunun çıktısı ne kadar belirsizse oyun o kadar çok izleyici çekecektir. Ayrıca bir sporun ne kadar çok izleyicisi varsa reklam başta olmak üzere diğer gelirleri de buna bağlı olarak belirlenmektedir. Dolayısıyla o ligi oluşturan takımların rekabetçiliği ve bu rekabetçiliğin ortaya çıkardığı belirsizlik ile ligin değeri arasında bir bağlantı kurulabilir. Herhangi bir ligde rekabetçi dengeyi gözlemlemek o ligin değerini arttırabilmek için uygulanacak politikalar açısından oldukça önemlidir. Bu yüzden bu araştırmanın konusu sporda rekabetçi denge olarak belirlenmiştir.

Spor ekonomisi literatüründe rekabetçi dengeyi ölçmek için iktisat teorisinde yoğunlaşma denilen ve çeşitli göstergeler açısından takımların lig içindeki ağırlıklarını gösteren hesaplamalar kullanılmaktadır. Yoğunlaşma ölçümlerinin en önde gelenleri beş takım yoğunlaşma oranı, Herfindahl endeksidir (Michie ve Oughton, 2004). Beş takım yoğunlaşma oranı bir ligin ilk beş takımının puanlarının toplamının o sezon ligdeki tüm takımların topladığı toplam puana oranlanması ile bulunur. Bu sayede elde edilen değer herhangi bir sezonda ilk beş takımın ligde ne ölçüde baskın olduğunu gösterir (Brandes ve Franck, 2007). Herfindahl endeksi ligdeki her takımın ürettiği puanın ligdeki üretilen toplam puana oranlarının (puan paylarının) karelerinin toplamı alınarak elde edilir. Herfindahl endeks değerinin büyük değerler alması ligin rekabetçi yapıdan uzaklaştığını gösterirken küçülmesi ise rekabetçiliğin arttığını gösterir. Ancak Herfindahl endeks değeri ligdeki takım sayısına bağlı olarak değişeceğinden elde edilen ham değer $100/(1/\text{takım sayısı})$ ile çarpılarak standardize edilir. Bu sayede elde edilen standardize edilmiş Herfindahl endeks

değeri 100 olduğunda ligdeki rekabetin mükemmel olduğunu, 100 rakamının üzerindeki endeks değerleri ise rekabetçi dengenin bozulduğunu gösterecektir. Bunlar dışında puanların standart sapması, Gini katsayısı ve benzeri diğer ölçüm araçları için Michie ve Oughton'ın (2004), eserine başvurulabilir.

Sporda rekabetçi denge analizini konu alan oldukça geniş bir ampirik literatür bulunmaktadır. Ancak araştırmamızda konu olan futbol örneğinde ampirik çalışmaların özellikle İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya gibi Avrupa ligleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin Gossens (2006), Almanya, Fransa ve İspanya birinci liglerinde rekabetçi dengede anlamlı bir değişim olmadığı sonucuna ulaşırken İngiltere ve İtalya liglerinde rekabetçi dengenin azaldığını bulmuştur. Groot (2008), Fransa ve İspanya ligleri için rekabetçi dengede bir istikrar olduğu ancak İngiltere, Almanya, İtalya ligleri için rekabetçi dengeden uzaklaşma yaşandığı sonucuna varmıştır. Bu araştırmalar dışında Szymanski (2001), İngiltere örneğinde Michie ve Oughton (2004) Fransa futbol ligi örneklerinde rekabetçi dengede bir değişim gözlemlememişken, Montes ve diğ., (2014), İspanya liginde rekabetçi dengede azalmaya ilişkin bulgulara ulaşmışlardır .

Araştırmada ampirik olarak analiz edeceğimiz Türk futbolunda rekabetçi dengeyi konu alan araştırmalar (Doğru, 2008; Gürel ve Gökçe 2012; İnan 2010; İnan ve Kaya 2011; İnan 2017), özellikle birinci lig düzeyinde rekabetçi dengenin olmadığı veya bazı sezonlarda rekabetçi dengeye yakınsama olsa bile genel olarak rekabetçi dengeden bir uzaklaşma olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ampirik literatürü genel olarak değerlendirildiğinde elde edilen sonuçların genel olarak Avrupa futbolunda özel olarak da Türk futbolunda sektörün rekabetçi bir dengeden uzak olduğu sonucu çıkarılabilir. Esasında hem Avrupa liglerinde hem de Türkiye liginde az sayıda takım ligleri domine ettiği için ampirik literatürde ulaşılan sonuç sürpriz değildir. Örneğin Türk futbolunda “dört büyükler” olgusu (Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor) bunun tipik bir örneğidir. Taraftar sayılarını da düşünüldüğünde dört büyükler arası rekabet Türkiye’de futbolun ekonomik olarak itici gücünü oluşturmaktadır. Bu araştırma Türk futbolunda dört büyükler arası rekabetçi dengenin zaman içinde nasıl değiştiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırmanın yöntemi dört futbol takımının farklı sezonlarda ürettikleri puan istatistiklerinin ekonometrik olarak analiz edilmesine dayanmaktadır. Araştırmada kullanılan puan istatistikleri Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) internet sitesinden elde edilmiştir. Trabzonspor’un 1974-75 sezonunda birinci lige çıkmış olması nedeniyle araştırma 1974-75 sezonu ile 2016-17 sezonunu arasını (43 gözlem) kapsamaktadır. Araştırmada takımların topladıkları puanlar toplam olarak değil

ortalama olarak analiz edilmiştir. Takımlarının ortalama puanlarının nasıl hesaplandığı ve ortalama puanın rekabetçi denge ile olan ilgisi şu şekilde izah edilebilir:

Öncelikle dört takımın (Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Trabzonspor) bir sezonda ayrı ayrı ürettikleri puanlar toplanmış ve dört takımın toplam puanı elde edilmiştir. Daha sonra her bir takımın bir sezonda ürettiği puanı aynı sezondaki toplam puana bölünerek her bir takım için o sezondaki ortalama puanı veya puan payı bulunmuştur. Bu şekilde her bir takım ve her bir sezon için puan payları hesaplanarak dört takım ve sezonların puan payları değerlerinden oluşan zaman serileri ortaya çıkarılmıştır. Bu hesaplama göre sezonda takımlar arasında rekabetçi denge mükemmel ise her bir takımın puan payının eşit yani 0,25 olması gerekir. İlgili takımın puan payının o sezon için 0,25'den fazla ya da az olması dört takım arasındaki rekabetçi dengenin bozulduğu anlamına gelecektir.

Zaman serileri olguların gözlemlenmesi için çok kıymetli istatistiksel bilgiler sunarlar. Bu araştırmada bizim gözlemlemek istediğimiz dört büyükler arası uzun dönem rekabetçi denge ve rekabetçi dengenin zaman içindeki değişimidir. Trend analizi bu bulgulara ulaşılmasına yardımcı olacaktır.

Zaman serileri deterministik ve/veya stokastik trend içerebilirler (Enders, 2010). Bu araştırmada “zaman trendi” (time trend) de denilen deterministik trend üzerinde durulacaktır. Zaman serisinde trend analizi en küçük kareler yöntemi yardımıyla basit bir doğrusal regresyon denkleminin tahmin edilmesine dayanır. Regresyon denkleminde bağımlı değişken ilgili zaman serisi ve bağımsız değişkenden ise birim zamandır. Örneğin Galatasaray'ın puan payının (GS/TP) trend denklemi aşağıdaki denklemde gösterilmiştir:

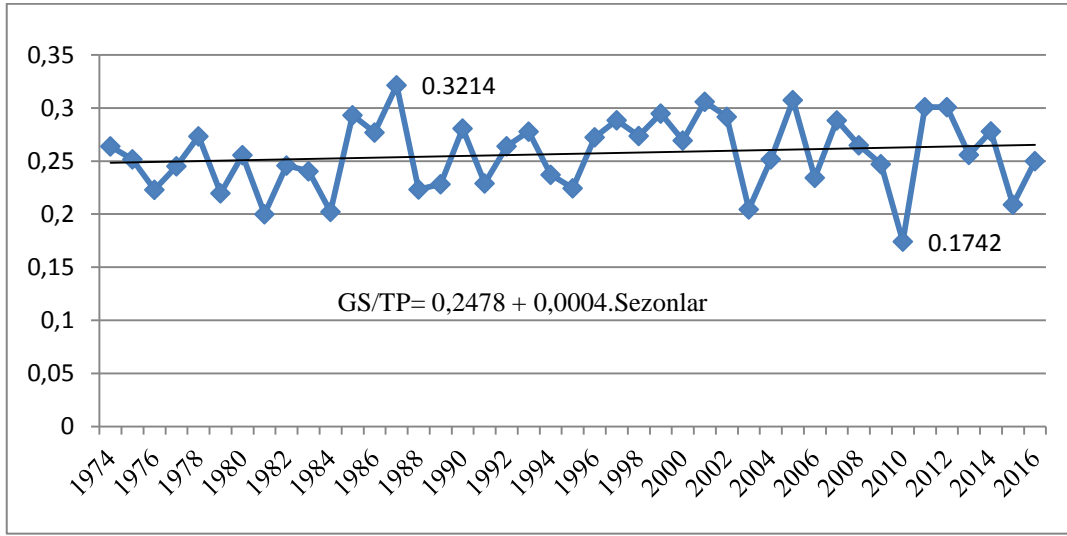
$$GS/TP=A+B.Sezonlar+e$$

Denkleminde A (sabit terim) Galatasaray'ın puan payı uzun dönem ortalamasını B (eğim) bir sezon geçince Galatasaray'ın puan payının ne kadar arttığını/azaldığını ve e ise hata terimini göstermektedir. Bu şekilde her bir takım için trend denklemleri tahmin edildiğinde dört büyükler için uzun dönem rekabetçi denge durumları ve rekabetçi dengenin zaman içindeki trendi hakkında gözlem yapma imkanı olacaktır.

BULGULAR

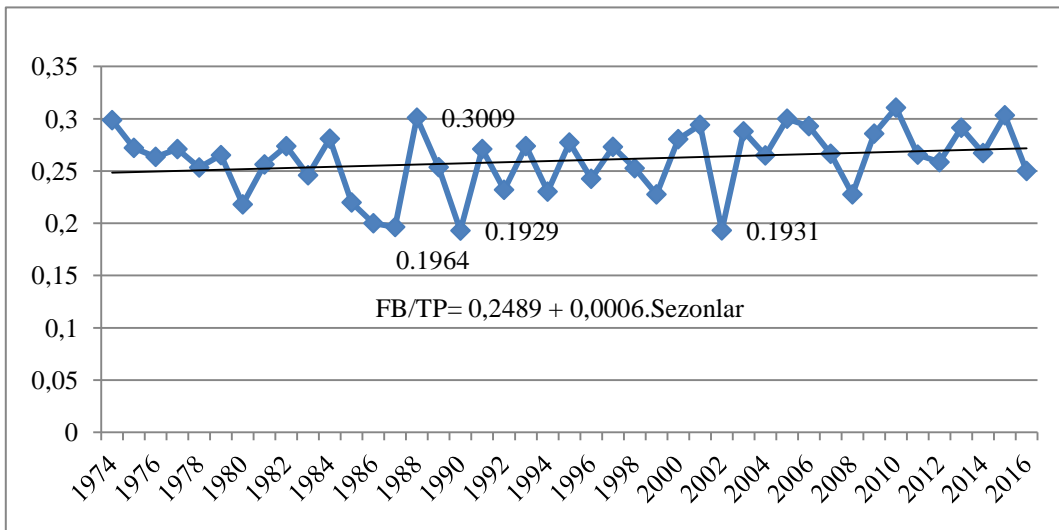
Bu kısımda yukarıda tanımladığımız trend analizi kullanılarak elde edilmiş tahminlerine yer verilmiştir. Tahmin edilen denklemler grafikler halinde sunulmuştur. Grafiklerde dikey eksen ilgili takımın puan payını yatay eksen ise sezonları göstermektedir. Tahmin edilen trend denklemi sayısal

olarak grafik içinde çizilmiş trend denklemi ile birlikte gösterilmiştir. Trend denklemi tahmini ve eğimin zaman içerisinde değişmediği varsayılarak çizildiği için gerçek değerlerden farklılık gösterebilmektedir. Bu yüzden gerçek puan payları noktalar halinde ayrıca grafik de gösterilmiştir.



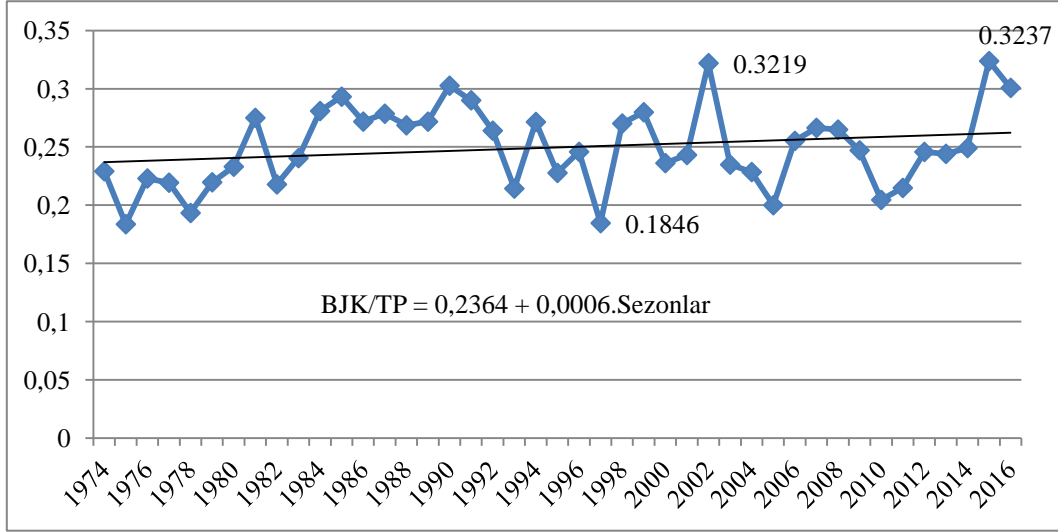
Grafik 1. Galatasaray'ın puan payı trend denklemi ve grafiği

Grafik 1'de Galatasaray için elde edilen bulgular görülmektedir. Trend denkleminde Galatasaray'ın puan payının uzun dönem ortalama değerinin mükemmel durumu gösteren 0,25'in altında ancak oldukça yakın bir değer (0,2478) aldığı görülmektedir. Yine trend denkleminde eğimin pozitif ancak küçük bir değer (0,0004) aldığı görülmektedir. Pozitif eğim Galatasaray'ın puan payını sezonlar geçtikçe artırma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Gerçekleşen değerlere (trendden sapmalara) bakıldığında Galatasaray'ın sezonlar itibariyle puan paylarının genel olarak artan trend etrafında dalgalandığı gözlemlenirken en büyük pozitif sapmanın 1987-88 sezonunda (0,3214) ve en büyük negatif sapmanın 2010-11 sezonunda (0,1742) ortaya çıktığı görülmektedir.



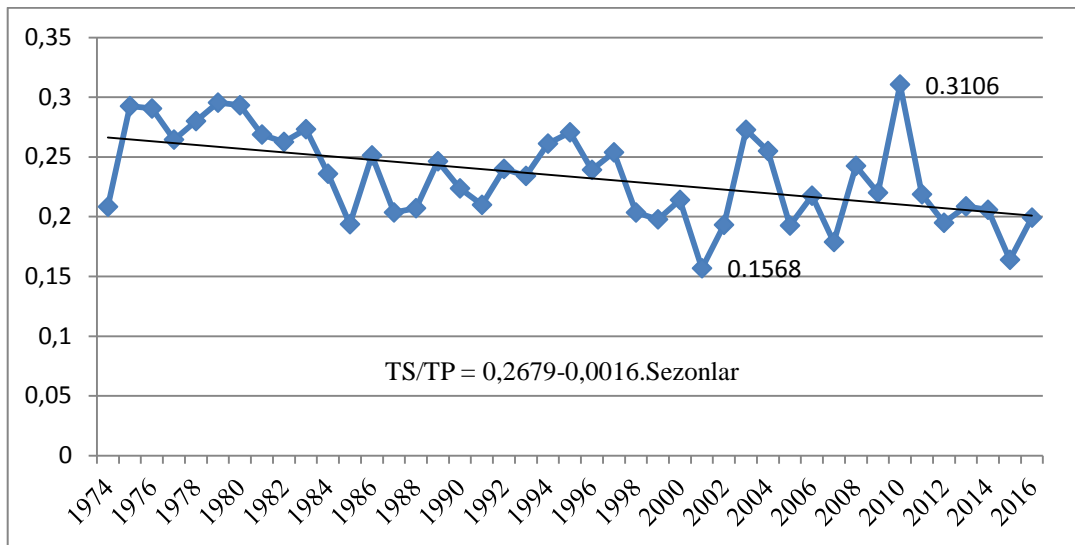
Grafik 2. Fenerbahçe'nin puan payı trend denklemi ve grafiği

Grafik 2’de Fenerbahçe için elde edilen bulgular görülmektedir. Trend denkleminde Fenerbahçe’nin puan payının uzun dönem ortalama değeri 0,2489 ve pozitif eğim 0,0006’dır. Fenerbahçe’nin de Galatasaray gibi zaman içinde 0,25’e oldukça yakın olan puan payını artırma eğiliminde olduğu görülmektedir. Fenerbahçe’nin puan payının gerçek değerleri belirgin bir şekilde trend etrafında dalgalanmaktadır.



Grafik 3. Beşiktaş’ın puan payı trend denklemi ve grafiği

Grafik 3’de elde edilen değerler Galatasaray ve Fenerbahçe’de olduğu gibi Beşiktaş içinde ortalama puan payının sezonlar içerisinde artma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Beşiktaş’ın uzun dönem ortalama puan payı 0,2364 ve 0,25 değerine yakındır. Beşiktaş için sezonlar itibariyle ortalama puanını zirve yaptığı sezonlar yaklaşık 0,32 değeri ile 2002-03 ve 2015-16 sezonlarıdır. 1997-98 sezonunda ise bu gerçekleşen ortalama puan değeri 0,1846 ile dip yapmıştır.



Grafik 4. Trabzonspor’un puan payı trend denklemi ve grafiği

Grafik 4’de görülen Trabzonspor puan payı trend denklemi diğer üç takımdan farklı olarak negatif bir trende işaret etmektedir. Yani Trabzonspor’un ortalama puan payı sezonlar içerisinde azalma eğilimindedir. Trabzonspor’un puan payının gerçek değerleri azalan trend etrafında dalgalanmaktadır. Trabzonspor’un 2010-2011 sezonunda yakaladığı 0,3106 değeri en yüksek ve 2001-2002 sezonunda yakaladığı 0,1568 değeri ise en düşük ortalama puan payı olarak dikkat çekmektedir. Trabzonspor’un uzun dönem ortalama puan payı 0,2679 ile 0,25 değerinin çok az üstündedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Spor ekonomisi ile ilgili ampirik literatürünün en çok tartışılan konularından biri rekabetçi denge olgusudur. Popülarlığı nedeniyle futbol, sporda rekabetçi denge analizlerinin temel ilgi alanlarından birisidir. Özellikle Avrupa futbol endüstrisi için yapılan analizlerde ağırlıklı olarak istikrarlı ancak eksik rekabet şartlarını taşıyan yapılar gözlemlenmiştir. Avrupa futbolunda Türk futbolunda da benzerlerini gördüğümüz ligleri domine eden takımların yaygın olması ortaya çıkan eksik rekabet durumunu açıklayabilecek bir argüman olarak ileri sürülebilir.

Bu araştırmada dört büyükler olarak bilinen ve Türkiye’de futbol endüstrisini domine eden Beşiktaş, Galatasaray, Fenerbahçe ve Trabzonspor futbol takımları arasındaki rekabet trend analizi yardımıyla incelenmiştir. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde şu başlıklar ön plana çıkmaktadır:

- Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe’nin ortalama puan paylarını kendi lehlerine ve Trabzonspor aleyhine arttırmaktadırlar.

-Fenerbahçe ve Beşiktaş’ın puan paylarındaki artış trendi Galatasaray’dan fazladır.

-Beşiktaş uzun dönem ortalama puan payı en düşük, Trabzonspor ise en yüksek takımdır.

Ancak Trabzonspor ortalama puan payı azalan tek takımdır.

Özetlediğimiz bulgular sonucunda şu iki temel sonuca ulaşılmıştır:

-Türkiye’de dört büyükler arası rekabette takımların ortalama puan payları trend etrafında dalgalanmaktadır.

-Trabzonspor’un ortalama puan üretimi diğer üç takıma oranla azalan bir trend göstermektedir. Bu sonuca göre dört büyükler arası rekabetin bu şekilde devam etmesi Trabzonspor’un dört büyükler arası rekabetin dışında kalmasına neden olabilir.

Literatürde rekabetçi denge olgusunu bu araştırmaya benzer bir yöntemle inceleyen başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak elde edilen bulgular, klasik yöntemlerle Türk futbolunda rekabetçi dengelyi konu alan araştırmalarda (Gürel ve Gökçe 2012; İnan 2010; İnan ve Kaya 2011;

İnan 2017) ulaşılan sonuçları destekler niteliktedir. Elde edilen bulgular ilgili literatür ile beraber değerlendirildiğinde birinci lig düzeyinde genel olarak rekabetçi dengeden bir uzaklaşma olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Bu çalışmada görüldüğü gibi takımların ortalama puan paylarından oluşan zaman serileri futbolda rekabetçi denge olgusunu gözlemek için kullanılabilir. Ayrıca benzer bir şekilde takımların ortalama puan paylarının stokastik trendlerini analiz eden araştırmalar da literatür açısından ilgi çekici olabilir.

KAYNAKLAR

Brandes, L., and Franck, E. (2007). Who made who? An empirical analysis of competitive balance in European soccer leagues. *Eastern Economic Journal*, 33(3), 379-403.

Brook, S. (2005). What do sports teams produce?. *Journal of Economic Issues*, 39(3), 792-797.

Doğru, C. (2008), Futbolda rekabetçi Dengenin Yeniden Tesisi ve Futbol Emek Piyasasının Düzenlenmesi, 2. *Ulusal İktisat kongresi-20-22 Şubat 2008, İzmir*.

Enders, W. (2010). *Applied econometric time series*. John Wiley and Sons.

Gürel, S.P., & Gökçe H. (2012). The competitive balance levels in Turkish basketball and football leagues. *Choregia*, 8(1), 25-41.

Ramchandani, G., Daniel, P., Sophie, B., Rob, W. (2018). A longitudinal and comparative analysis of competitive balance in five European football leagues. *Team Performance Management: An International Journal*, 24(5/6), 265-282.

Goossens, K. (2006). Competitive Balance in European Football: Comparison by adapting measures: national measure of seasonal imbalance and top 3. *Rivista Di Diritto Ed Economia Dello Sport*, 2(2), 77-122.

Groot, L. (2008). Economics, uncertainty and European football: Trends in competitive balance. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

İnan, T. (2010). Türkiye spor toto süper liginde rekabetçi denge. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 12(3), 209–213.

İnan, T., & Kaya, A.M. (2011). Competitive balance in Turkish soccer. *Ekonomika a Management*, 5(2), 51-59.

İnan, T. (2017). 30 Years trend of competitive balance in Turkish football super league. *Journal of Education and Training Studies*, 6(1), 63-69.

Rottenberg, S. (1956). The baseball player's labor market. *Journal of Political Economy*, 64(3), 242-258.

Michie, J., & Oughton, C. (2004). Competitive balance in football: Trends and effects. London: The sportsnexus.

Montes, F., Sala-Garrido, R., and Usai, A. (2014). The lack of balance in the Spanish first division football league. *European Sport Management Quarterly*, 14(3), 282-298.

Szymanski, S. (2001). Income inequality, competitive balance and the attractiveness of team sports: Some evidence and a natural experiment from English soccer. *The Economic Journal*, 111(469), 69-84.